

Tu smo v prvi vrsti zaradi literature.

Pogovor z Darkom Dolinarjem

Profesor Dolinar – saj vas smem tako klicati, glede na to, da je v davnem študijskem letu 1978/79 v mojem indeksu zapisan tudi predmet Tehnika literarne vede, ki ste ga tedaj predavali? –, primerjalno književnost ste študirali v šestdesetih letih, ko sta oddelku dajala pečat profesor Ocvirk in (od leta 1963) Pirjevec s svojima zelo različnima literarnovednima »poetikama«. Zakaj ste se pravzaprav odločili za študij primerjalne književnosti in na kakšnem glasu je bil takrat oddelek?

Najprej moram povedati nekaj o tem, v kakšnih okoliščinah sem si izbral ta študij. V mojem otroštvu se je družina večkrat selila po Sloveniji in se končno ustalila na Bledu. Tukaj sem končal nižjo gimnazijo in zatem hodil v višjo na Jesenice. To je bila dobra in zahtevna šola, ki ji dolgujem veliko na področju splošne izobrazbe, vendar mi pri izbiri študija ni mogla kaj dosti pomagati. Miselna razdalja do Ljubljane je bila takrat dosti večja kot danes in aktualno dogajanje v kulturi, umetnosti in humanističnih vedah je bilo na podeželju bolj malo znano. Med jeseniškimi dijaki je bilo na primer le nekaj naročnikov *Mladih potov*, *Naša sodobnost* se nam je zdela daleč prezahtevna, o *Besedi* in *Reviji* 57 pa se nam še sanjalo ni.

Na univerzo sem se vpisal jeseni 1960. Za primerjalno književnost sem se odločil karseda naivno, predvsem iz veselja do branja; v tistih letih sem prebiral vse, kar mi je prišlo pred oči, ampak brez vsakršnega reda. Nekaj oprijemljivih podatkov in vtisov iz prve roke mi je dala sorodnica, ki se je kako leto ali dve pred mano preskusila na tem študiju; tisti gimnazijski profesorji, ki so se kolikor toliko spoznali na stvar, pa so mi na kratko prikimavali z odobravanjem, pomešanim s senco dvoma, češ da bom že videl, kako zahtevne zadeve se lotevam.

Pri izbiri glavnega predmeta je šlo po moji želji, o stranskem pa nisem bil čisto prepričan. Želel sem vpisati francoščino, vendar to ni bilo mogoče, ker je bila primerjalna književnost (oziroma kot se je takrat uradno reklo: svetovna književnost) nepedagoški predmet in se je smela kombi-

nirati samo s štirimi drugimi nepedagoškimi predmeti. Med njimi sem si izbral sociologijo, ki se je ravno takrat razširila s tedanje visoke šole za politične vede na filozofsko fakulteto. Vendar moja sociološka »kariera« zaradi zapletov, povezanih s takratno študijsko reformo, ni trajala dalj kot dve leti: na sociologiji je že bil vpeljan stopenjski študij, na primerjalni književnosti pa še ne, in ker mi je grozilo, da bom pri tem moral biti prvi poskusni zajček, sem se po končani prvi stopnji na sociologiji rajši prepisal na enopredmetno skupino s primerjalno književnostjo in literarno teorijo.

Tukaj sem se počutil na pravem mestu; vendar si je bilo treba ta občutek prislužiti. Ta oddelek je bil v primerjavi z veliko večino drugih nekaj posebnega, in to tako po študentski kot po profesorski strani.

Zaradi majhnega števila študentov so predavanja potekala ciklično za vse letnike hkrati. Študij je večinoma pripravljali ljudi na delo v redakcijah knjižnih založb, časopisov in revij, radia in televizije. Marsikateri komparativist si je poiskal takšno honorarno ali celo redno zaposlitev že pred diplomom. Poleg tega se jih je precej poskusilo z literaturo, nekateri so že izdali svoje prve pesniške zbirke, bolj poredko prozne knjige.

Ko sem se vpisal, je bil edini profesor na tem oddelku Anton Ocvirk; v pomoč so mu bili samo demonstratorji, takratni sodelavec Inštituta za literature SAZU Dušan Pirjevec pa je ravno dokončeval zadnja poglavja svoje disertacije. Ocvirk je svoj čas veljal za enega najboljših predavateljev na fakulteti. Takrat ga je že zaznamovala dolgotrajna bolezen, vendar se je pogumno spopadal z njo, povrnil si je zavirljivo delovno sposobnost in velik del nekdanje predavateljske karizme. Med najbolj živimi spomini z začetka prvega letnika mi je ostalo to, kako je v veliki dvorani današnjega rektorata univerze predaval izbrana poglavja iz primerjalne književnosti ne samo za komparativiste, ampak za vse študente literarnih ved. To je bil nenavaden prizor: profesorju, ki je bil oviran pri hoji, je demonstrator pomagal priti h katedru, in ko je začel predavati, smo najprej opazili, da ima pri govoru precejšnje težave. Vendar so te zunanje motnje kmalu postale skoraj neopazne, ker sta jih zasenčila vsebinski in stilni blesek predavanja, in ovedeli smo se, da poslušamo nekaj izmed najboljšega, kar nam lahko ponudi ta fakulteta.

Drugačna scena je vladala pri seminarjskih vajah v stavbi NUK, tam smo bili tako rekoč v družinskem krogu. Za uvod je imel profesor spoznavni pogovor z novinci, v katerem je slej ko prej prišlo na vrsto vprašanje, zakaj smo si izbrali ta študij. Vprašanje je težilo v to smer, da zato, ker želimo raziskovati literaturo na znanstven način; seveda večina ni zmogla ustrezno odgovoriti. Nasploh je profesor v seminarju že tako sukal besede, da se je izkazal kot popoln gospodar položaja in da smo se bruci zaradi svojega neznanja počutili kot prah pred njegovimi nogami. Nekaterih ta

občutek še zlepa ni zapustil, drugi so ga premagali že po opravljenem preskusnem izpitu na koncu prvega leta.

Skratka, iz več razlogov se nam je zdelo, da smo se znašli na elitnem oddelku, in to smo sprejemali z mešanimi občutki.

Spomin je nezanesljiva stvar, pa vendar: kako ste doživljali svoja študijska leta in kakšno je bilo tedaj študentsko življenje (gotovo precej drugačno od današnjega)?

Najbolj opazna razlika je bila ta, da študij takrat še ni bil množičen, vsaj na nekaterih oddelkih filozofske fakultete ne. Delno je bilo tako zaradi tega, ker so ta čas prihajale na univerzo manj številne generacije, rojene še med vojno. Drugi razlogi pa so bili povezani s posebnostmi našega oddelka.

V prvi letnik se nas je vpisalo vsega skupaj enajst ali dvanajst, ob tem so se starejši kolegi zgražali, češ kaj pa bo na Slovenskem počela taka množica komparativistov. Vendar je zadeva po kratkem predahu napredovala v isto smer, na vrsto so prišle številčnejše generacije in že prej kot čez deset let se je vpis v prvi letnik približal stotki.

S predavanji in seminarji nismo bili pretirano obremenjeni, še posebej ne, dokler je bil Ocvirk edini predavatelj, pa še on je bil pogosto odsoten zaradi bolezni. Te obveznosti so se podvojile, ko se mu je pridružil Pirjevec. Z izpiti sta bila varčna: poleg tako imenovanega preskusnega po prvem letniku smo jih morali opravljati le pri dopolnilnih predmetih, ki smo jih poslušali na drugih oddelkih, pri glavnih smo bili prosti vse do diplomskega izpita pod B in čisto na koncu študija pod A. Zato pa je bilo od vsega začetka kristalno jasno, da je uspeh odvisen predvsem od individualnega dela in da predavanja lahko postrežejo le z majhnim drobcem snovi, ki jo bo treba obvladati pri diplomih. Jasno je bilo tudi to, da pri takem režimu nikakor ni mogoče uspešno končati študija v petih, kaj šele v štirih predvidenih letih.

V novo stavbo fakultete na Aškerčevi smo se preselili poleti 1961. Oddelek je dobil profesorski kabinet, knjižnico z najmanjšo možno površino in seminarsko sobo. Ta je bila sprva zasedena s seminarskimi vajami samo nekaj ur na teden, v preostalem času pa se je spremenila v študijski in ne nazadnje družabni prostor. Druga priložnost za socializacijo se je ponujala po predavanjih, ki so bila ob poznih popoldanskih in večernih urah in jim je zlasti ob lepem vremenu sledilo nadaljevanje v kaki priljubljeni gostilni pozno v noč.

Hkrati z mano se je vpisalo nekaj kolegic in kolegov, ki se jih lažje spominim, ker sem jih bolj poznal in se družil z njimi; nekateri so postali znani

v komparativističnih in kulturnih krogih, drugi čisto nič. Med prvimi je bil Niko Grafenauer, že nekaj let sodelavec *Mladih potov*, ki je takrat pričakoval izid svoje prve pesniške zbirke. Vera Troha (še z dekliskim priimkom Karo) je bila potem skoraj vso delovno dobo bibliotekarka na našem oddelku in so jo poznale cele generacije študentov. Lada Zci, samozavestno in zgovorno dekle, poznejša novinarka, je zbujala zanimanje s tem, da je prišla med nas naravnost iz Gane, kjer je delal njen oče kot ekspert OZN. Eksotična pojava je bil Bogo Merhar, že zaradi nekonvencionalnega oblačenja in obnašanja, pa zaradi pridiha skrivnostnosti, s katerim je obdajal pripovedi o svojem početju. Dalj časa je bival v Parizu, kjer je med drugim sodeloval v študentskih demonstracijah proti alžirski vojni. Pri študiju ni bil ravno uspešen, preživel je se je z različnimi opravki, ki so se navezovali na njegove stike s Francijo, in potem tudi pristal tam. Drago Kovačič, nepogrešljivi družabnik, je briljiral s štajerskim ljudskim humorjem. V našem letniku je bil tudi Tone Brejc, ki je sicer z velikim zanimanjem in talentom študiral primerjalno književnost kot stranski predmet, kot glavnega pa klinično psihologijo, in to si je izbral za nadaljnjo poklicno pot. Nekoliko starejša od našega letnika sta bila Miroslav Košuta in Marijan Kramberger, oba sta sodila v Nikovo dotedanjo pesniško družbo na *Mladih potih*. Lado Kralj je bil takrat na študiju v ZDA, spoznal sem ga šele čez nekaj let, ko se je pripravljaj na diplomu. Katarina Bogataj je bila že bibliotekarka na germanističnem oddelku in je vzporedno študirala še primerjalno književnost; bila je nekakšen dobri duh za nas mlajše, ki smo se lahko zatekli k njej po vsakršne nasvete. Med svojimi poznejšimi kolegicami iz službe pa takrat še nisem поблиže spoznal Majde Stanovnik in Vlaste Pacheiner, ker ju je po opravljeni diplomu zaneslo po svetu, eno v Ameriko, drugo v Indijo.

Je bila v igri še kakšna druga študijska opcija (v gimnazijskih letih ste bili menda violinist)?

To drži; violino sem se učil v osnovni šoli in na gimnaziji. Bil sem povprečno nadarjen, ampak vztrajal sem tako dolgo, da sem se popolnoma sprijaznil z instrumentom in končal poleg gimnazije nižjo glasbeno šolo ter še tri dopolnilne letnike. Ko je prišel čas za študij v Ljubljani, sem se vzporedno vpisal na srednjo glasbeno šolo in se spravil pod streho v glasbenem internatu; torej sem eno leto živel v zelo različnih svetovih. Dalj časa pa se ni dalo voziti po dveh tirih, zato sem glasbo po prvem letniku opustil. (Moj prijatelj Tine Mihelič, po šoli eno leto pred mano, si je pri isti dilemi izbral ravno obratno pot in pristal v orkestru Slovenske filharmonije.) Pozneje sem včasih pomislil, da bi bilo bolj koristno, če bi se namesto tega kaj več ukvarjal na primer s tujimi jeziki. Vendar mi je poznavanje

glasbe pomagalo hitreje sprejeti in bolje razumeti nekatere sestavine literature, zlasti verz, ritem in zvočna izrazna sredstva. Receptivno veselje do glasbe pa me spremlja vse do danes.

Diplomirali ste z literarnozgodovinsko nalogo iz medvojne slovenske recepcije Thomasa Manna in literarnoteoretsko nalogo iz metrične analize Kettejevih pesmi. K verzologiji se pozneje niste več vračali, nemška književnost, z Mannom vred, pa je ostala v središču vašega zanimanja. Je k temu pripomoglo tudi vaše enoletno študijsko izpopolnjevanje v Tübingenu in kako je do njega – kolikor vem, so bile take izmenjave v tistih letih redkost – sploh prišlo?

Moj odnos do Nemcev in Nemčije je zaznamovalo prvotno izkustvo, da je bila družina jeseni 1941 pregnana z doma in da je oče preživel skoraj poldrugo leto do osvoboditve v koncentracijskem taborišču Buchenwald. Nasproti temu smo pozneje v turističnem kraju lahko spoznavali Nemce še z druge, bolj človeške plati. Poleg tega je bila nemščina moj prvi tuji jezik že v osnovni in srednji šoli, zato sem jo obdržal kot neformalno težišče tudi na univerzi, posebej takrat, ko sem se začel razgledovati po možnostih študija v tujini. Predvsem iz tega razloga me je najbolj mikala Zahodna Nemčija. Vendar so bile ta čas hude težave zaradi hladne vojne in z njo povezane t. i. Hallsteinove doktrine: ta je zahtevala, naj Zvezna republika Nemčija avtomatično pretrga stike z vsako državo, ki bi priznala Nemško demokratično republiko (značilno, da je bila izvzeta le Sovjetska zveza). Tako med Zahodno Nemčijo in Jugoslavijo poldrugo desetletje ni bilo diplomatskih odnosov in so le konzularni stiki morali zadostovati za to, da so spravili pod streho naraščajoče število naših delavcev, »Gastarbeiterjev«. Sodelovanje na višjih ravneh pa se je takrat zdelo problematično, bolj na jugoslovanski kot na nemški strani. Temu lahko pripišem, da je kot partner nemške službe DAAD (Deutscher akademischer Austauschdienst) na jugoslovanski strani v teh letih nastopala samo študentska organizacija ljubljanske univerze in da je bil razpis za štipendije objavljen le na komaj vidnem mestu v *Tribuni*, kjer sem ga našel po golem naključju. Če nadaljujem s posebnostmi, ki se danes zdijo bizarne, so me takrat, ko sem prišel po jugoslovanski izstopni vizum, pospremili z obširno pridigo, kako se mora obnašati državljani SFRJ v »sovražni tujini«.

V Nemčiji sem preživel četrto študijsko leto (1963/64). DAAD mi je dal na izbiro tri univerze, med njimi tisto v slikovitem starem mestu Tübingen, ker je takrat kot ena izmed redkih ponujala študij primerjalne književnosti. Toda ta je bil v praksi omejen na odnose med starejšimi romanskimi literaturami, ki jih nisem zadosti poznal, zato sem se rajši

oglasil na germanistiki in si izbral več kurzov iz novejše nemške literature, med drugim iz sodobne proze. Seveda pa sem poleg tega skozi vse pore srkal najrazličnejše vtise o življenju, ki je bilo ta čas tam bistveno drugačno od mojega domačega. Hkrati sem si nabiral intelektualno prtljago za prihodnja leta.

Kmalu potem, ko sem se vrnil, sem začel pripravljati diplomsko nalogo o Thomasu Mannu. S kombinacijo domačega študija in izkušenj iz bivanja v Nemčiji se je izoblikovalo eno mojih zgodnjih delovnih področij, ki sem ga zasledoval dalj časa in po različnih poteh.

Z nemško književnostjo ste se ukvarjali tudi kot prevajalec – na začetku sedemdesetih let, ko ste začeli svojo poklicno pot, ste »zagrešili« kar nekaj leposlovnih prevodov: Tretjo knjigo o Achimu Uweja Johnsona, Musilove Zablode gojenca Törlessa, Mannove novele in pa Fontanejev roman Effi Briest – sama kanonična dela nemške književnosti. Te poti – predpostavljam, da zaradi pomanjkanja časa – niste nadaljevali. Pa vas je mikalo?

Po diplomi (1966) in po odsluženem vojaškem roku sem bil kratek čas brez zaposlitve. Prej sem si zamišljal, da bom delal na univerzi ali v kakem inštitutu, prvo službo pa sem dobil v dnevnoinformativnem programu televizije. Kar kmalu sem ugotovil, da to ni zame: predstavljajte si človeka, ki je bil vajen več mesecev študijsko obdelovati izbran problem in ga prikazati na sto in več straneh, zdaj pa se naenkrat znajde pred tem, da mora poročati o nekem efemernem dogodku, ki se je zgodil čez dan, in do večera pripraviti ne več kot šest vrst teksta, opremljenega z ustreznim filmskim posnetkom; čez eno stran dolgi teksti so prihajali v poštev kvečjemu za nosilne teme, ki pa so bile rezervirane za stare novinarske mačke.

Med čakanjem na primernejšo zaposlitev sem začel prevajati, v glavnem za literarni program radia, ki je sprejemal veliko krajših tekstov. V letu dni se mi jih je nabralo toliko, da sem pomislil na knjižno objavo in jih ponudil Urošu Kraigherju, uredniku zbirke Kondor. Tam je 1969 izšel moj prvi prevod, izbor sodobne nemške proze z naslovom *V temnem svetu*. Od 24 upoštevanih avtorjev iz vseh štirih držav, kjer so govorili nemščino, jih je slaba polovica izšla prvič v slovenskem prevodu, nekateri so bili pri nas sploh prvič omenjeni.

Naslednji prevodi so že nastajali v bolj naklonjenem okolju, v uredništvu Cankarjeve založbe, kjer sem delal kot lektor in nato kot urednik stvarne literature. Po dogovoru s Cenetom Vipotnikom, ki je malo prej odstopil s položaja glavnega urednika, a je bil še zmeraj priznan kot nesporna literarna in založniška avtoriteta, sem prevedel modernistični roman Uweja

Johnsona *Tretja knjiga o Achimu*. Nato me je profesor Ocvirk povabil, naj za zbirko Sto romanov prevedem Musilove *Zablode gojenca Törlessa*. Dve leti zatem, ko sem bil že v novi službi na SAZU, sem pripravil za zbirko Kondor Mannove *Tri novele*, vendar sem prevedel samo eno (*Tristan*); drugi dve sem prevzel po uveljavljenem, takrat že pokojnem prevajalcu, a mi je bilo žal, da se jih nisem lotil čisto na novo, ker sem se pošteno namučil, preden sem jih spravil kolikor toliko v red. Eno leto pozneje je izšel v Sto romanih Fontanejev roman *Effi Briest*, ki pa ga nisem prevedel, temveč lektoriral prevod in napisal spremno študijo. Mojega sistematičnega prevajanja je bilo kmalu konec, ker sem se poleg službenih obveznosti moral ukvarjati z magisterijem in pozneje z doktoratom. Vendar me je mikalo, da bi se še kdaj poskusil s to dejavnostjo, in sem se res.

K vsem zgoraj omenjenim romanom ste napisali tudi spremne besede (to so, poleg že zgodnejše študije o Günterju Grassu, tako rekoč vaše edine študije o posameznih pisateljih); k temu bolj »mehkemu« literarnokritičskemu početju ste se potem po več kot dvajsetletnem premoru vrnili le še enkrat, s spremno študijo k Brochovim Mesečnikom. Je terjala svoje »trda« znanost, ki ste se ji posvetili, potem ko ste se leta 1971 zaposlili na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede?

Prevajanje štejem za svojevrstno reproduktivno in interpretativno komuniciranje z literaturo; spremne študije k prevodom nadaljujejo to komunikacijo na drugačen, a v isti predmet usmerjen način. Zato se mi je zdelo potrebno in koristno, da združim ti dve dejavnosti, kjer in dokler se je le dalo.

Delo na literarnem inštitutu je prineslo s sabo nove zahteve in nove izzive. Naj omenim samo en vidik: dokler si v službi, ki zahteva od tebe drugačen del tvojih zmogljivosti, kot je tisti, ki ga sam postavljaš v sredino svojih interesov, lahko s tem osrednjim delom razpolagaš po svoje in si z njim tako rekoč na prostem trgu. Brž ko pa prideš na raziskovalni inštitut, se moraš vključiti v njegov program; to terja od tebe prilagajanje skupinskemu delu in nadaljnje poklicno izpopolnjevanje. To je pri meni potekalo tako, da sem zbiral in redigiral dokumentacijo o tujih avtorjih in o literarnoteoretskih terminih v slovenskem periodičnem tisku ter da sem bil vključen v pripravljajla dela za *Literarni leksikon*, obenem pa sem se vpisal na podiplomski študij.

Mimogrede: ne morem docela slediti razlikovanju med »trdo« znanostjo in »mehkim« literarnokritičnim početjem. Esej ima lahko prav tolikšno spoznavno vrednost kot razprava, opremljena z vsem potrebnim formalnim

aparatom. O tem me prepričujejo ravno študije Ocvirka, Pirjevca in Kosa v zbirki Sto romanov: so brez izpostavljenih bibliografij in imajo komaj izjemoma kakšno podčrtno opombo, pa me nihče ne bo prepričal, da so zaradi tega kaj manj vredne. Znanstvena kvaliteta naj bi se določala prvenstveno po vsebinskih kriterijih; problem je le v tem, da se ne moremo docela dogovoriti zanje niti v okviru ene same stroke, kaj šele v različnih. Pa vendar so pri organizaciji znanstvenega dela in pri tako imenovani znanstveni politiki nepogrešljiva neka skupna, pragmatična merila. Temu so med drugim namenjeni bibliografski servisi, kot sta Cobiss in Sicris, ki so vzpostavljeni izključno na formalnih kriterijih ne glede na vsebinske razlike med strokami.

Zanimivo je, da ste se tudi na področju leposlovja po skoraj četrstoletnem prevajalskem premoru vendarle lotili še enega – jezikovno izredno zahtevnega – prevajalskega projekta, ki je morda videti nenavaden: mladinske fantazijske knjige Walterja Moersa 13 ½ življenj kapitana Sinjedlakca iz leta 2000. Kaj vas je nagnilo k temu?

To so bila gola naključja, ki so se zvrstila po načelu »mačka miško, miš pšeničko«. Nekega lepega dne se je v uredništvu Cankarjeve založbe, ki dotlej ni izdajala mladinske literature, znašla ta knjiga s ponujeno opcijo za prevod. Založba mi jo je dala v interno recenzijo. Knjiga me je navdušila, ker so njene prevladujoče sestavine fantazija, humor, napeta zgodba in z njo usklajene izvirne ilustracije, pa zelo malo prikritih poučnih in vzgojnih elementov, zato sem jo priporočil za prevod. Kmalu za tem so me presenetili s ponudbo, naj jo kar sam prevedem. Očitno pa je prišla ponudba o pravem času, ker sem si že dolgo želel ukvarjati se z nečim, kar bi se zelo razlikovalo od tedanjega prevladujočega tipa mojega dela, tako da mi je pomenilo oddih od njega, in je bilo ravno prav zahtevno kot ustvarjalni izziv. Res je to prevajanje spremljalo nekaj svojevrstnih izkušenj. Nemška založba, imetnica avtorskih pravic, je pred sklenitvijo pogodbe za prevod zahtevala od mene preskusni vzorec. Očitno so ga pokazali kakemu poznavalcu slovenščine, ker sem moral zagovarjati tiste svoje rešitve, s katerimi sem se odmikal od dobesedne verzije. Kakor koli že, moje prevajalske kompetence so prestale ta preskus in tako sem se lahko zatopil v opise domišljajske dežele Zamonije in usode njenih ne-človeških prebivalcev. Prevajal sem z velikim veseljem in med delom me je pogosto posilil smeh. Knjiga je dosegla kar lep uspeh, med drugim jo je slovenska sekcija mednarodne zveze za mladinsko književnost uvrstila na svojo častno listo. Vse to je odprlo vrata novim prevodom istega avtorja, sicer pri drugi založbi in z drugimi prevajalci, ker se sam nisem več utegnil ukvarjati z njim; pač pa mi nadaljnji uspeh »zamonijskega« cikla romanov dokazuje, da pri izbiri *Sinjedlakca* nisem bil na krivi poti.

Omenimo še strokovne prevode, zlasti Strukturo moderne lirike Huga Friedricha, ki je v vašem prevodu izšla leta 1972 in je v knjižnici Oddelka za primerjalno književnost in literarno teorijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani še danes ena od najpogostejše izposojanih knjig. To je bila gotovo povsem drugačna izkušnja kot prevajanje leposlovja. Kako je prišlo do tega prevoda?

Knjiga je v izvirniku prvič izšla l. 1956, v nadaljnjih desetih letih ji je sledilo vsaj še osem izdaj. S tenkočutnimi analizami konstitutivnih prvin poezije, z vzorčnimi interpretacijami posameznih pesmi, pa tudi z dodatno antologijo pesmi v izvirnikih in prevodih ter s premišljenim izborom strokovne literature je postala eno najvažnejših referenčnih del na svojem področju. Tudi pri nas je bila že kmalu znana, ampak le v ožjih krogih, saj poznavalcev moderne lirike, ki bi hkrati dobro obvladali nemščino, ni bilo prav veliko. O njenem pomenu sem se dokončno prepričal med bivanjem v Nemčiji, priložnost za prevod pa mi je nekaj let zatem odprl Cene Vipotnik. Prevzel je tudi skrb za prevajanje pesmi v dodatku in se dogovoril s prevajalci, vendar je kmalu potem nenadoma umrl. Meni, ki že nekaj mesecev nisem več bil zaposlen v založbi, pa je ostala žalostna dolžnost, da po uredniški plati poskrbim za dokončanje Friedrichove knjige.

Kmalu po njenem izidu mi je starejši kolega, sicer tudi pesnik, pisatelj in urednik, rekel, da je prevod tega dela izšel nekaj let prepozno in da zato ne more odigrati take vloge v slovenski poeziji, kot bi jo sicer lahko. Na srečo se je vsaj delno zmotil, o čemer priča vaš podatek, da je to še danes ena izmed najpogostejše izposojanih knjig. To me prav nič ne preseneča, saj potrjuje moje prepričanje o njeni kvaliteti. Morda pa je časovna razdalja od njenega izida odprla še eno, dodatno perspektivo: Hugo Friedrich v svojih analizah odkriva toliko posameznih lastnosti moderne lirike in nakazuje toliko povezav med njimi, da jih je mogoče brez nadaljnjega združiti pod obdobjni in smerni pojem modernizem, le da so se debate o njem pri nas, pa tudi v nemškem in francoskem prostoru, razmahnile šele kako desetletje ali dve pozneje.

Menda ste bili nekaj časa tudi lektor pri reviji Problemi, ki je pustila precejšen pečat na tedanjem burnem umetniškem in političnem prizorišču?

Lekturo *Problemov* sem prevzel leta 1968 s številko 63-64 in jo opravljal do konca leta 1970. To so bili res precej burni časi. Po ukinitvi *Perspektiv* in zamenjavi uredništva *Sodobnosti* (1964; tisto leto sem bil ravno v Nemčiji, zato je šla zadeva mimo mene) je zajelo revialno in sploh vse kulturno živ-

ljenje pravo mrtvilo. Toda čez nekaj let je počasi popustilo in svoj prostor na soncu so začele iskati obnovljene ali čisto nove ustvarjalne energije v literaturi, literarni in družbeni kritiki, esejistiki in teoriji. V teh letih so ga večinoma našle v *Problemih*, pri katerih so se zbrali nekateri bivši sodelavci *Perspektiv* in *Sodobnosti*, mladomarksovci, eksistencialisti, fenomenologi, strukturalisti in poststrukturalisti ter literati srednje in mlajše generacije. Uredništvo, v katerem so bile zastopane vse te različne struje, je dokaj uspešno krmarilo med nasprotujočimi si in včasih tudi nezdržljivimi težnjami sodelavcev, s tem da je izmenično dajalo prednost različnim tematskim težiščem ali jim namenjalo cele številke. Največ je bilo literarnih (med njimi organiziran nastop neoavantgarde pod naslovom *Katalog*), potem literarnokritične in teoretske, pa filozofske in sociološke številke. Poleg tega je uvedlo rubriko *Aktualnosti*, s katero je sproti komentiralo raznovrstne dnevne izzive v slovenskem prostoru. S tem se je začela diferenciacija, ki je pozneje pripeljala do razcepa na dve popolnoma samostojni reviji, *Problemi* in *Literaturo*, in do nastanka *Nove revije*. V času mojega sodelovanja pa je vse skupaj brbotalo še pod istim pokrovom; temu primerne so bile živahne in polemične razprave v uredništvu, ki sem jih občasno spremljal kot zelo zainteresiran, ampak molčeč poslušalec.

Vaše znanstveno delovanje sta bistveno zaznamovali prav področji, vsebovani v imenu Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede, ki ste mu posvetili skoraj vse svoje poklicno življenje in katerega predstojnik ste bili dolga leta: po eni strani zgodovina slovenske literarne vede, po druga splošna teoretična, zlasti metodološka vprašanja. Tako združujete v sebi nagnjenje do tankovestnega brskanja po zgodovinskih virih in širok filozofsko-teoretični razmah. Vam je kaj od tega dvojega bliže? Ali pa se oboje nerazločljivo prepleta?

Če se ozrem nazaj, se izkaže, da sta se pri meni res prepletala oba vidika, vendar tako, da je prevladal zdaj ta zdaj drugi. Ko sem bil še mlad in ambiciozen, sem si domišljal, da je čas brskanja po virih minil hkrati s študijskimi zadolžitvami in da se bom lahko odslej predajal svobodnemu miselnemu razmahu. Vendar se je kmalu izkazalo, da eno brez drugega ne gre; če ne drugače, vsaj tako, da sprejmeš prvo kot nujno obveznost, ki naj omogoči drugo. Na srečo pa se je ta nujna obveznost sčasoma tudi sama spremenila v nekaj, kar pod določenimi pogoji lahko postane vir samostojnega spoznavanja in s tem povezanega zadoščenja.

Za zbirko Literarni leksikon, ki je od leta 1978 izhajala pod okriljem inštituta, ste napisali dve temeljni metodološki deli: že v za-

četku njenega izhajanja Pozitivizem v literarni vedi, leta 1991 pa Hermenevtiko in literarno vedo. Nenavadno pri tem je, da gre za skorajda diametralno različni metodi; medtem ko se prva navezuje na empirični historizem in vzročni determinizem ter pri umeščanju literarnega dela v znamenito Tainovo triado »rasa, okolje, trenutek« prisega na objektivno veljavnost in znanstveno eksaktnost, se druga pomika v zgodovinski horizont nastajanja in sprejemanja teksta ter vpeljuje subjektivni moment vselej novega razumevanja in interpretacije. Že v času pisanja leksikona ste omenili, da velja pozitivizem za v marsičem že preseženo literarno metodo, čeprav se je prav ob njem slovenska literarna veda utemeljila kot znanost. Kaj se vam zdi pri tej metodološki usmeritvi še danes zanimivo in plodno za literarno vedo?

»Klasični« pozitivizem 19. stoletja kot kompleksna metoda ali celo šola, od katere bi lahko pričakovali definitivno znanstveno razlago literature, je seveda nepreklicno mrtev; po njem posegamo le takrat, kadar poskušamo razumeti in razložiti nekatera spoznanja, ki so bila opravljena v njegovem imenu. Pač pa se v novejšem poteku literarne vede vztrajno pojavljajo vedno nove smeri in težnje, ki so starejšemu pozitivizmu bolj ali manj sorodne, od neopozitivizma ali logičnega pozitivizma in kritičnega racionalizma prek empirizma in nekaterih variant historizma do sistemskih teorij. Če zelo poenostavim, jih družijo prepričanje o enotnosti pomena literarnega dela in o možnosti njegovega odkrivanja, ki da je načelno preverljivo in ponovljivo. Ta vidik je vreden premisleka v vsaki smeri literarne vede, ki si prizadeva za znanstveno gotovost in zanesljivost, pa četudi izhaja iz drugačnih, pozitivizmu in njegovemu ožjemu in širšemu sorodstvu tujih temeljnih opredelitev.

Glede na to, da je bila hermenevtika tudi tema vaše doktorske disertacije (Hermenevtične teorije in metode v literarni vedi: razvoj in možnosti, položaj na Slovenskem, 1992) in da ste v številnih literarnoteoretskih prispevkih razvijali prav njena spoznanja, poleg tega pa napisali tudi predgovor h Gadamerjevi Resnici in metodi, lahko sklepamo, da velja iskati »izbirno sorodnost« med vami in literarno vedo prej v tej kot pa v pozitivistični smeri?

Res mi je hermenevtična orientacija bližja kot pozitivistična. Vendar se ne morem kar tako zadovoljiti s to ugotovitvijo; če kje, potem tukaj velja, da vrag tiči v podrobnostih. V študijskih letih sem se natančneje seznanil z Ingardnovo fenomenološko literarno vedo in estetiko, kar mi je prek

nje odprlo prvi bežen razgled na hermenevtiko. Tudi okvirne predstave o pozitivizmu sem imel že prej, natančno pa sem ga študiral šele po diplomi. V magistrskem delu o temeljih, ciljih in metodah literarne zgodovine pri Francetu Kidriču sem analiziral njegov pojem literatura oziroma literarna umetnost ter pogoje za njen nastanek in njeno funkcioniranje tako na individualni ravni, pri »genialnem ustvarjalcu« (Prešernu), kot tudi na ravni celotne narodne literarne zgodovine. To me je pripeljalo do ugotovitve, da Kidričev pozitivistični metodološki aparat, v katerem sta združena vzročni determinizem in teleološka finalnost, na zadnja vprašanja o literaturi ne daje ustreznega odgovora, čeprav bi bilo to v skladu z njegovimi izhodiščnimi ambicijami, in torej v celoti ne doseže svojega cilja. To vrzel lahko potem izpolni drugače usmerjeno mišljenje, denimo hermenevtična refleksija, in to tudi pri vprašanjih, ki se na prvi pogled zdijo zanjo neprimerna. Brž ko pa se prostor za njo odpre, je samo še vprašanje časa in vztrajnosti, do kod nas bo pripeljala.

Hermenevtika je plodna podlaga sicer zelo raznorodnih literarnoteoretskih usmeritev, združenih pod imenoma »receptijska estetika« in »teorija bralčevega odziva«. Prav s temi usmeritvami ste se veliko ukvarjali, napisali ste tudi predgovor k Iserjevi knjigi Bralno dejanje. Bi lahko svoje literarnoteoretsko izhodišče postavili prav v obzorje receptijske estetike, saj ste že pri razmisleku o svojem prevodu Zablod gojenca Törlessa leta 1993 ugotavljali, da se pomensko bogastvo literarnega dela razvije šele ob sprejemu med bralci?

Nekaj sorodnih misli je navedenih že v sklepnem delu uvodne študije o Törlessu; prevod romana je izšel l. 1971, zato je treba iskati delno teoretično podlago za to študijo še pri Ingardnovi fenomenologiji. Dobrih dvajset let pozneje, ob nastanku spisa, ki ga omenjate,* pa sem res že tičal do grla v hermenevtiki in nato še v receptijski estetiki. Ti dve sta razklenili oklepaj, ki izloča iz fenomenološkega pojmovanja literarnega dela in njemu ustrezne obravnave vse realne zunanje razsežnosti, in tako odprli prostor za dogajanje literature v zgodovinskem svetu. V obzorje, ki sta ga odločilno zaznamovali ti dve miselni usmeritvi, poskušam odslej postavljati tudi svoje delo, včasih z večjim, včasih z manjšim uspehom.

Je mogoče reči – če zdaj sklenemo ta hermenevtični sklop –, da se opirate na hermenevtiko tudi v svojih traduktoloških prispevkih (na področju prevajanja namreč niste le praktik, ampak tudi teore-

* Ob *Zablodah gojenca Törlessa: prevod kot interpretacija*. Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev 17, 1993, str. 72–74. V tematskem sklopu: *Robert Musil v slovenskih prevodih*.

tik), saj prevod za vas ni le reprodukcija izvirnika, ampak tudi interpretacija, pojmovana v širokem smislu kot proces razumevanja in razlaganja (po starinsko slovensko: »izlaganja«, kot pišete ob Trubarjevih prevodih), odvisen od zgodovinskega obzorja in prav tako ujet v hermenevitični krog, v katerem smisel celote nastaja iz delov, smisel delov pa opredeljuje celota?

Prevoda ne obravnavam iz jezikoslovne, ampak iz literarnovedne perspektive. V središču zanimanja je torej literarni prevod, ki mu zaradi primerjave pridružujem nekatere vrste neliterarnega, npr. biblijskega, filozofskega ali znanstvenega. Obravnava prevoda je v mnogočem odvisna od pojmovanja predloge. Če je v celotnem komunikacijskem krogu, ki povezuje literarno delo z avtorjem in bralcem, bolj poudarjena produkcijska plat ali geneza dela, izstopi v ospredje razlika med izvirnikom in prevodom, ki ni le predmetno klasifikacijska, ampak tudi vrednostna: prevod kot reprodukcija je očitno manj vreden od originala. Brž ko pa produkcija začne izgubljati pomen in se teža preveša vedno bolj na recepcijo, postaja razlika med izvirnikom in prevodom komaj opazna, skoraj irelevantna, in v ospredje prihajajo njune vzporedne lastnosti in funkcije. Hermenevitični in recepcijskoteoretični proces razumevanja in razlaganja sicer upošteva začetno razliko med izvirnikom in prevodom, a v nadaljevanju postopa z obema načelno enako. To ima ustrezne posledice tudi za položaj in način obravnave prevoda v literarni zgodovini: tam mu je zdaj namenjeno dosti več pozornosti kot nekdanj, ko je bil v primerjavi z originalnim tekstom močno zapostavljen.

Posvetimo se zdaj še drugemu področju, ki je v središču vašega interesa, torej zgodovina slovenske literarne vede. Uredili ste zbrane spise Franceta Kidriča, napisali 60 strani dolgo poglavje o literarni vedi in kritiki v Slovenski književnosti III, vaše razprave o starejših slovenskih literarnih zgodovinarjih (Janezu Trdini, Gregorju Kreku, Karlu Štreklju, Matiji Murku, Ivanu Prijatelju, Francetu Kidriču, Antonu Slodnjaku, Marji Boršnik) so skupaj s tematskimi študijami združene v knjigi Med književnostjo, narodom in zgodovino (2007), pisali pa ste tudi o svojih sodobnikih: Antonu Ocvirku, Dušanu Pirjevcu, Janku Kosu, Francetu Berniku, Majdi Stanovnik idr. Kako bi na kratko – če je to sploh mogoče – orisali razvoj predvojne slovenske komparativistike znotraj evropskega okvira?

Slovenci smo že na koncu 19. in na začetku 20. stoletja imeli nekaj univerzitetno izobraženih slavistov, ki so se ukvarjali tudi s primerjalno književnostjo; med prvimi je bil Matija Murko. Približno v tem času se je

enotna zgradba slavistike razdelila po enem vidiku na filologije posameznih nacionalnih jezikov oziroma narodov, po drugem vidiku pa na različne filološke discipline. Kot rezultat tega je bila na Slovenskem v prvih desetletjih 20. stoletja že vzpostavljena nacionalna literarna zgodovina, ki jo je dopolnjevala primerjalna. Tako združena stroka se je razvijala vsebinsko in metodološko, dosegala je primeren socialni odziv, manjkala pa ji je institucionalna plat. To je dobila ob ustanavljanju ljubljanske univerze, ko je bil v teku poldruga leta (za današnje razmere nepredstavljivo kratkem času) z zaposlitvijo dveh profesorjev, Prijatelja in Kidriča, zagotovljen institucionalni obstoj in razvoj slovenske literarne zgodovine. Primerjalna književnost je ravno tako dobila ustrezno mesto v razvojnih načrtih univerze, glavni razlog, da se niso takoj uresničili, je bilo pomanjkanje primerno izobraženih strokovnjakov. Leta 1925/26 je bila sprejeta zasilna rešitev, po kateri so bili za izvedbo študija primerjalne književnosti zadolženi slavista Prijatelj (za zgodovino kritike) in Kidrič (za primerjalno literarno zgodovino) ter germanist Kelemina (za literarno teorijo). Največji in najtrajnejši delež je prispeval Kidrič, s tem da je več let predaval o evropskih okvirih za razvoj slovenske književnosti in o evropskih literarnih zamudnikih, ki so bili v podobnem zgodovinskem položaju kot naši. Medtem se je nekaj mlajših slavistov na podiplomskem študiju v tujini specializiralo za primerjalno književnost. Med njimi je bil najuspešnejši Anton Ocvirk, ki je leta 1936 objavil habilitacijsko delo *Teorija primerjalne literarne zgodovine* in kmalu zatem začel predavati na univerzi. S tem se je primerjalna književnost dokončno osamosvojila in si pridobila enakopraven položaj med strokami na filozofski fakulteti.

Ko se sprašujemo o evropskih razsežnostih tega razvoja, se ni mogoče omejiti samo na primerjalno književnost, ampak je treba upoštevati njen položaj v širšem kontekstu literarnih ved. Zanj so s slovenskega vidika najbolj relevantni nemško, francosko, rusko in češko okolje, dosti manj angleško in ameriško. Za nemško je značilna skoraj popolna prevlada duhovnovednih teženj, ki so se razvijale v različne smeri – idejnozgodovinsko, tipološko, formalnoestetsko; tradicionalni izraz »Literaturgeschichte« je nadomeščal novi termin »(allgemeine) Literaturwissenschaft«, ki je v klasifikaciji literarnovednih strok skoraj spodrinil termin »primerjalna književnost«. Drugače je bilo v Franciji, kjer je zgodnji prevladi impresionizma in simbolizma v literarni vedi in kritiki sledil modificirani ali prenovljeni literarnozgodovinski pozitivizem; v njegovem znamenju se je razcvetela francoska šola primerjalne književnosti. V Rusiji je ob močni tradiciji pozitivizma nastopila njemu nasprotna formalistična šola, ki pa se je potem v Sovjetski zvezi iz ideološko-političnih razlogov morala umakniti sociologizmu in historičnemu materializmu. Zatočišče je našla najprej v

Češkoslovaški, kjer se je razvijala naprej do avtohtonega zgodnjega strukturalizma; ta skrajnost pa je uspevala na kontrastnem večinskem ozadju historičnega empirizma.

Stališče predvojne slovenske primerjalne književnosti do tega širšega strokovnega in idejnega konteksta lahko pojasnimo s pomočjo dveh Ocvirkovih spisov iz l. 1938: to sta njegovo nastopno predavanje *Historizem v literarni zgodovini in njegovi nasprotniki* ter dopolnilo *Formalistična šola v literarni vedi*.^{**} Njun skupni povzetek bi se lahko glasil takole: sodobne literarne znanstvenike je mogoče združiti v dve veliki skupini po afirmativnem ali negativnem odnosu do historizma. Njegovi nasprotniki izhajajo z zelo različnih stališč. Nekateri zagovarjajo idejnzgodovinsko sintezo, literarno zgodovino kot zgodovino življenjskih problemov, biološko-vitalistično, psiho-historično, estetsko-kritično pojmovanje literarne vede; vsem tem je skupna idealistična svetovnonazorska podlaga. Z nasprotnih, empiričnih izhodišč se ruska formalistična šola loteva študija dotlej zanemarjenih oblikovnih vprašanj, kot so besedno gradivo, ritem, muzikalnost, zgradba verza in proze. Upoštevati velja, da vsaka od teh smeri na področjih, ki jih prednostno raziskuje, prispeva k znanstvenemu preučevanju literature nekaj novega. Vendar teh novih spoznanj ne gre absolutizirati in zavreči vse tradicije, temveč jih je potrebno vključiti v temeljni nosilni tok historizma, v procese stvarnih, vzročno-posledičnih povezav, v katerem individualne ustvarjalne osebnosti in kolektivni pojavi (ne le literarni, temveč tudi splošno kulturni) najdejo svoje prave vloge ter se združijo v kompleksno podobo zgodovinskega razvoja.

Kot že rečeno, se je slovenska literarna veda kot znanost utemeljila ravno ob empirično historičnem pozitivizmu (lahko ob dvojici Ivan Prijatelj in France Kidrič sem vsaj pogojno prištevamo še Ocvirka?), s katerim je radikalno prelomil šele Dušan Pirjevec. Kako vidite njegovo mesto v slovenski literarni vedi?

Dušan Pirjevec je ena izmed magistrálnih postav slovenskega družbenega in duhovnega življenja v drugi polovici 20. stoletja. Za poklic si je izbral literarno vedo, a pomen njegovega celotnega dela daleč presega njene meje. Vendar se bom poskusil omejiti na to njegovo osrednje območje.

Pirjevec ni bil med prvimi iskalci novih poti v preučevanju literature. Pri tem so že v petdesetih letih imeli prednost esejisti in publicisti tako imenovane kritične generacije, sodelavci *Revije 57* in *Perspektiv*, ki so v glavnem sledili eksistencializmu in se pozneje obrnili k bitni zgodovini; mlajša

^{**} V prvi revialni objavi se je naslov članka glasil »Formalistična šola v literarni zgodovini«, pri ponatisu je bil popravljen.

skupina literarnih znanstvenikov, povečini slavistov, pa si je za temeljno metodo izbrala interpretacijo, zdaj manj zdaj bolj povezano z literarno-zgodovinskimi vidiki. Pirjevec je ta čas objavljajl temeljite kritike literarno-zgodovinskih del (t. i. Matičine *Zgodovine slovenskega slovstva* in Slodnjakove *Geschichte der slowenischen Literatur*) in pisal disertacijo, zasnovano še v znamenju historičnega empirizma. Toda na začetku šestdesetih let se je v njem sprožil načelni preobrat, ki se kaže najprej v njegovi monografiji *Ivan Cankar in evropska literatura* (1964). Če je v njenem prvem delu objavljena disertacija še v smislu Ocvirkove šole, se zlasti v tretjem delu oglašajo pojmi in kategorije, ki napovedujejo povsem drugačne temeljne predstave o literaturi. Pirjevec res ni bil čisto med prvimi, pač pa se je potem uvrstil med najbolj radikalne znanilce tega preobrata. V nekaj letih je prehodil miselno pot, ki ga je vodila nazaj prek Taina in Hegla vse do Aristotela in Platona; naprej si jo je utiral s premislekom temeljnih teoretičnih stališč od mladega Marxa, Lukácsa, Goldmanna, Ingardna in Sartra do Heideggerja, Gadamerja in Ricoeurja. Tako je prišel do globalne predstave o mimetičnem pojmovanju, ki je obvladovalo evropsko literaturo in umetnost ter misel o njej v preteklih dobrih dveh tisočletjih. To pa se v sodobnosti razkraja in na njegovo mesto stopa nekaj novega – ontološka ali bitnozgodovinska misel. Pirjevec si jo je prizadeval ujeti na različne načine: z neposrednim, načelnim razmišljanjem o preobrazbah literarne vede ali znanosti o umetnosti; s pretehtanimi analizami dvanajstih izmed zbirke Sto romanov, pri katerih je odkrival zmeraj nova znamenja teh metamorfoz; in naposled z objavami, ki tako ali drugače posegajo v slovensko bivanje v preteklosti in sedanjosti. Z vsem svojim delom je odpiral literarni vedi nove perspektive in jo naselil v neposredni bližini filozofske misli. Prežet je bil z eksistencialnim angažmajem, ki ga je vodil tudi v odnosih z vrstniki in učenci. To mu je dajalo takšno osebno karizmo, da se ji njegovi privrženci niso mogli upreti, njegovi nasprotniki pa so apriori videli v njej nekaj sumljivega. Skratka, bil je človek izjemnega formata. Od njegove smrti je minilo že šestintrideset let, v tem času je neposredni vtis njegove osebnosti in dela obledel. Mlajši kolegi, ki ga niso več poznali in so se znanstveno formirali pozneje, so zdaj pri polni moči in njihovo delo se vključuje v drugačne aktualne kontekste. Tak je neizogiben potek stvari in se mu ne kaže upirati. Zdi pa se mi prav, da se v izročilu stroke ohrani Pirjevčev posebni odnos do literature in do misli o njej kot do nečesa nepoljubnega, za človeško bivanje zavezujočega.

Rad bi dodal še nekaj osebnih spominov nanj. Prvič sem ga videl l. 1961 pri zagovoru disertacije, kjer je pri vseh navzočih zbudil vtis, da popolnoma suvereno obvlada predstavljena vprašanja. Čez dobro leto je začel predavati na našem oddelku. Ta predavanja so bila nekaj posebnega,

saj v njih ni kopičil stvarnih podatkov, ki bi se jih bilo treba naučiti, temveč je ob majhni količini zelo relevantne snovi razvijal temeljne probleme literature in literarne vede v zgodovinski perspektivi, ki jih je bilo treba razumeti. Njegovi študenti smo to večinoma dojeli in znali ceniti. Včasih pa je pri izpitih naletel na popolno ignoranco, in takrat se je umaknil v sosedni kabinet in si iz obupa skoraj dobesedno ruval lase; vendar so taki trenutki, ki sem jim bil nekajkrat sam priča, kmalu minili. Nasploh je do svojih študentov čutil naklonjenost in odgovornost, ki se z dnem opravljenega diplomskega izpita ni nehala. Ko se je oddelku prvič kazala možnost, da bi dobil bibliotekarja, je povabil na pogovor vse diplomante, ki smo končali študij v zadnjih nekaj letih, in pri izbiri kandidata upošteval poleg strokovne usposobljenosti še vrsto drugih javnih in osebnih okoliščin. Spremljal je tudi mojo poklicno pot, in ker je vedel, da želim najti zaposlitev v stroki, mi je svetoval, naj poskusim na Inštitutu za literature SAZU, ki ga je vodil profesor Ocvirk. Nato je sodeloval v programu podiplomskega študija, pri katerem je bil moj mentor profesor Kos. (Z njim se nisva poznala prej, ker je prišel na univerzo šele nekaj let po mojem odhodu.) Po doseženem magistratu sem predlagal Pirjevcu, ki je bil takrat predstojnik oddelka, krajšo pot do doktorata, pri kateri sem nameraval samo dopolniti in nadgraditi magistrsko nalogo; on pa se ni strinjal s tem, ampak mi je predlagal daljšo in zahtevnejšo verzijo, po kateri naj bi celovito obdelal problemski kompleks hermenevtike, ki je bil v magistratu samo nakazan. To sem sprejel, on pa je pristal, da bo moj mentor. Žal je že čez dve leti hudo zbolel in umrl. Nepričakovana izguba me je vrgla iz tira in kljub temu, da je bil Kos pripravljen prevzeti mentorstvo, je trajalo kar precej časa, preden sem se navadil na nove razmere.

Šele čez čas me je obšlo, da sem imel redko priložnost, ker sem lahko od blizu spoznal tri vodilne like slovenske komparativistične šole, vse tri velikega formata, a poklicno in osebno tako zelo različne, in ker sem lahko sodeloval z njimi.

Kot je razvidno že iz naslovov nekaterih vaših prispevkov (denimo »Literarna veda pred ogledalom«, »Pogled nazaj, pogled naprej«, uvodnik v zbornik *Kako pisati literarno zgodovino danes*), se marsikdaj lotevate temeljnih vprašanj literarne vede, ki so spričo velikih preobratov v družboslovnih in humanističnih vedah dandanes še posebej zaostrena. Tako nemara ni odveč vprašanje, v kakšnem medsebojnem razmerju so dandanes podpodročja literarne vede: kaj je z razmahom literarne teorije in kaj z zatonom literarne zgodovine, ki je izgubila svoje privilegirano mesto vzpostavljanja vrednostno zaznamovanega nacionalnega kanona, in kje je tu primerjalna književnost,

ki je spričo neznosne razširitve področja in sumljivosti samega pojma »svetovna književnost« tudi sama postala ideološko vprašljiva?

Utrjena tradicionalna razmerja med literarno teorijo, nacionalno in primerjalno literarno zgodovino ter njenim ožjim področjem, svetovno književnostjo, so se v zadnjih treh ali štirih desetletjih res bistveno spremenila. Te spremembe niso omejene samo na literarno vedo, amak so v veliki meri sestavni del širših prevratnih procesov v humanistiki in družboslovju. To je najbolj očitno v literarni teoriji, ki se je z nastopom poststrukturalizma in še vrste hkratnih ali poznejših -izmov razširila v množico teorij, pripadajočih vsakemu teh hibridnih podpodročij, ali pa se prelevila v teorijo (če ne kar Teorijo) združenega širšega področja. To je spremljala kriza literarne zgodovine: ne samo nacionalne, pri kateri je funkcija vzpostavljanja vrednostnega kanona postala vprašljiva, temveč zgodovine kot občega vzorca, v katerem igra glavno vlogo razvoj in kjer sta poleg kontinuitete dogajanja implicirana tudi njegovo izhodišče in cilj. Gre torej za procese, v katerih se temeljni miselni vzorci dotedanje literarne vede razgrajujejo in se njena identiteta raztaplja med vznikanjem sorodnih oziroma konkurenčnih področij.

Toda v zadnjih desetih ali dvajsetih letih spremljamo tudi nasprotno težnjo. Ob polni zavesti o globini sedanje krize se pojavljajo različni poskusi izhoda iz nje ali njenega premagovanja na posameznih poljih.

Razmahnila se je metodološka diskusija, v kateri se metode razvrščajo na ahistorične, s središčem pretežno na literarni teoriji, in bolj ali manj historične, s središčem pretežno na literarni zgodovini. Med prve sodijo fenomenološka, psihoanalitična, eksistencialna, strukturalna, formalnoanalitična, tipološka metoda; med druge recepcijska, feministična, postkolonialna, ideološko-kritična, historično-materialistična, sociološka, duhovnozgodovinska metoda. Vse te in še druge sodobne metode doživljajo temeljit pretres svoje spoznavne veljavnosti. Razmislek o njih se nagiba v to smer, da je najustreznejša rešitev najbrž pluralna, vendar pod vodstvom ene, dominantne metode.

V literarni zgodovini se po dveh stoletjih prevladovanja historizma kažejo čedalje razločnejše aporije sklenjenega zgodovinskega prikaza. Zdaj se namesto njega kot alternativa ponuja kronikalni pristop. Namesto organizacije gradiva po nacionalnem vidiku srečujemo čedalje pogostejše regionalne ali arealne vzorce. Skrajni primer te težnje je t. i. prostorski obrat, ki namesto temeljnega načela diahronije vpelje sinhronijo in se med drugim začenja že z razlikovanjem med literarnimi središči in obrobji.

Najbrž je največ sprememb doživela primerjalna književnost. Njen tradicionalni osrednji pojem vpliv je v poststrukturalizmu zamenjala in-

tertekstualnost. Z globalizacijo se je njeno predmetno področje močno razširilo, daleč čez meje evropsko-ameriškega kroga, in zajelo vse celine z najrazličnejšimi jezikovno-kulturnimi in etnično-nacionalnimi tradicijami. Spričo tega celota ni več obvladljiva, zato se mora razcepiti na različne šole, ki so pristojne za ožja področja in med katerimi tako rekoč ni predmetnih zvez, so kvečjemu metodološke. Kljub temu obstaja potreba po univerzalnosti, ki se med drugim kaže v različnih poskusih aktualizacije pojma svetovna književnost. Zdi se, da je ena izmed možnosti, morda najbolj obetavna, v združitvi univerzalnih in partikularnih vidikov, iz česar izhaja pluralnost stroke. Neka druga možnost se nakazuje v primerjavi med literaturo in teorijo ali še bolj razčlenjena med literaturo, humanistiko in eksaktnimi znanostmi; nova ni toliko sama primerjava, ampak možnost njenega obrata, namreč tako, da lahko tudi iz literature in literarne vede izhajajo spoznavni vzgibi, ki so obetavni ali celo zavezujoči za druge humanistične in družbene vede ter eksaktne znanosti.

Ob tem bi rad opozoril samo na nekaj publikacij, s katerimi smo se odzvali na zavest o globalni krizi discipline in o nujnosti njene preнове. Prvi je zbornik *Kako pisati literarno zgodovino danes?* (2003; izšel je tudi v predelani angleški verziji z naslovom *Writing Literary History*, 2006); drugi je jubilejni zbornik *Primerjalna književnost v 20. stoletju in Anton Ocvirk* (2008). Poleg teh dveh kolektivnih del naj navedem vsaj še monografiji Marka Juvana *Literarna veda v rekonstrukciji* (2006; predelana in dopolnjena angleška verzija *Literary Studies in Reconstruction*, 2011) in Toma Virka *Primerjalna književnost na prelomu tisočletja* (2007). V teh knjigah se najde dovolj iztočnic za veliko podrobnejšo predstavitev sedanjega stanja literarne vede kot v mojih na hitro nametanih pripombah.

Sodobna literarna veda se je vsekakor pomaknila od tradicionalnega zanimanja za avtorja in njegovo delo k posredovalnim mehanizmom literature in k bralcu, s tem umeščanjem literature v »literarni sistem« in širitvijo samega pojma literature na »tekste« in »diskurze« pa se deloma približuje tudi kulturnim študijem, ki jo marsikje že izpodrivajo. Kaj je tista *differentia specifica* literarne vede, zaradi katere se ne more in ne sme pretopiti v širše sociološkokulturne in kulturnozgodovinske pristope, če naj še ostane samostojna stroka?

Sodobna literarna veda je raznoliko in zapleteno področje znanja, nasprotujoče si težnje na njem lahko ob medsebojnih spopadih priključijo v svoj prid celo vrsto teoretičnih argumentov in protiargumentov, med katerimi je težko najti pravo pot. Vendar se mi zdi, da obstaja hitrejša re-

šitev, s tem da se diskusija prenese na drugo raven. Če se oglašča vprašanje ali dvom o samostojnem položaju literarne vede, se mora ta spet zateči k neposrednemu stiku z literaturo, ki ga je v novejši dobi teoretskega razmaha skorajda zgubila izpred oči. V medsebojnem razmerju med literaturo in literarno vedo je namreč prva načelno avtonomna, druga pa je od nje odvisna, heteronomna. S tem se tudi problem samostojnosti seli z območja literarne vede v območje literature in se rešuje najprej tukaj. Z vpeljavo »tekstov« in »diskurzov« se pomen pojma literatura nedvomno širi, ni pa docela jasno, ali te nove različice že prestopajo njegove meje ali ostajajo znotraj njih in zapuščajo samó ožje območje literarnega dela. Zdi se, da bi ob tem bilo treba ponovno aktualizirati pojem literarnost, se pravi tisto lastnost, zaradi katere delo, tekst ali diskurz so ali niso literarni. Zavedanje o bistveni relevantnosti tega vprašanja in odgovorov nanj pa hkrati vključuje tudi to, da ima literarna veda samostojen položaj in ni podrejena katerisibodi širši celoti, na primer tekstologiji ali kulturnim študijem.

Pogled nazaj je vedno lažji kot naprej, pa vendar: ali je v popolnem pluralizmu literarnoteoretskih usmeritev in metod mogoče določiti nekaj vodilnih niti, ki družijo sodobne slovenske komparativiste?

To vprašanje gotovo terja poglobljen razmislek. Ne vem, ali sem na hitro zmožen zanj, zato se bom najprej zatekel k zunanjim značilnostim.

Slovenske komparativiste, vsaj tiste, ki jim je to glavno opravilo, družijo najprej bolj ali manj jasno izražena pripadnost skupnim institucionalnim in socialnim razsežnostim stroke. Oddelek za primerjalno književnost ljubljanske Filozofske fakultete kot matična institucija, potem Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, kjer sta primerjalna književnost in literarna teorija med glavnimi nosilnimi stebri programa, pa fakultete in visoke šole, kjer se predava naša stroka kot posamezen predmet, in še Slovensko društvo za primerjalno književnost in revija Primerjalna književnost, to vse so institucije, od katerih je odvisen obstoj naše stroke in jim zato moramo biti lojalni.

Kar zadeva vsebino dela, je navzlic individualnim razločkom vseeno mogoče najti nekatere združujoče poteze. Ker je Slovenija od nekdaj del Evrope, se slovenski komparativisti ukvarjajo tako rekoč z vsemi obdobji evropske (in zatem tudi ameriške) literarne zgodovine od antike in srednjega veka do modernizma in postmodernizma. Vendar je večinoma ne obravnavajo kot samostojno entiteto, ampak kot en pol razmerja, katerega drugi pol je slovenska literatura. »Slovinci in Evropa« (v novejšem času tudi ZDA in Kanada) je torej geslo, pod katerim združuje ali bi lahko združila svoje delovne napore večina slovenskih komparativistov. Po tra-

diciji sodi k evropskemu jedru še stari Orient. Literature Južne Amerike, Afrike, Azije (brez starega Orienta), Avstralije in Oceanije, s katerimi slovenska kultura navezuje stike šele v novejšem času, sodijo v drugi, bolj oddaljeni krog zanimanja in se z njimi ukvarjajo večinoma specialisti.

Toliko o predmetnih vidikih delovanja slovenskih komparativistov. Pri teoretično-metodoloških opredelitvah pa so med njimi znatne razlike in vsaj na prvi pogled bi bilo težko najti kako skupno potezo; morda to, da so večinoma v temelju pripadniki tako ali drugače opredeljenega historizma.

Vaše ime je neločljivo povezano s Slovenskim društvom za primerjalno književnost, pri katerem ste dejavni od njegove ustanovitve leta 1973 (v osemdesetih letih ste mu tudi predsedovali, leta 2006 pa ste bili izvoljeni za njegovega častnega člana), predvsem pa z revijo Primerjalna književnost, ki jo je društvo ustanovilo leta 1978 in katere urednik ste bili od vsega začetka do leta 1997, torej celih dvajset let! Revija je danes dodobra zasidrana v slovenskem prostoru in uživa velik mednarodni ugled. Kako gledate na spremembe njenega koncepta v teh treh desetletjih izhajanja?

Malodane vsa zunanja znamenja pričajo o tem, da je bila *Primerjalna književnost* doslej zgodba o uspehu – tako jo lahko ocenjujem po dobrih treh desetletjih izhajanja. Na začetku pa je bila njena usoda negotova; tudi danes ji, tako kot vsem tiskanim medijem, grozi resna finančna kriza, in samo upam lahko, da jo bo preživela brez hujših posledic.

Ob njeni ustanovitvi smo se srečevali z dokaj razširjenim pomislekom, da slovenski komparativisti doslej niso bili bogve kako prikrajšani za možnosti objavljanja tako v literarno kulturnih kakor v znanstveno strokovnih revijah. Nasproti temu smo uveljavljali argument, da samostojna stroka potrebuje svoje glasilo, ki se bo ravnalo predvsem po njenih specifičnih potrebah. Revijo smo zavestno postavili pod okrilje društva, ki je v enakem razmerju do vseh svojih članov, ne pa pod okrilje kake profesionalne inštitucije, recimo univerze ali akademije. Zato je lažje sprejemala prispevke vseh, ki se ukvarjajo s primerjalno književnostjo poklicno, študijsko ali ljubiteljsko na primerni ravni ne glede na pripadnost tej ali oni ustanovi, šoli, smeri ali metodi. V skladu s tem je bilo sestavljeno uredništvo, ki sta ga za menoj vodila Tomo Virk (1998-2002) in Darja Pavlič (od 2003).

Revija je izhajala dvakrat na leto, in to redno, brez zamud; edina izjema je bil prvi letnik s samo eno, dvojno številko. Na začetku smo bili večkrat v zadregi zaradi pomanjkanja gradiva. Včasih smo komaj sestavili konec s koncem, vendar nam je uspelo, da smo v prvih dveh desetletjih obdržali prvotnih približno 80-90 strani na številko. Dokler je bil izbor potencial-

nih avtorjev še dosti manjši kot danes, je revija na široko odpirala vrata začetnikom; kljub pričakovanemu osipu se jih je znaten delež uvrstil med stalne ali občasne sodelavce. V novejšem času, posebej v zadnjem desetletju, je povprečni obseg številke polagoma naraščal do sedanjih 140–160 strani. Pogosto je ponujenih prispevkov precej več, kot dopušča predvideni obseg, tako da jih uredništvo lahko izbira predvsem po kvaliteti. Razlog za to je čedalje večje število ljudi, zaposlenih v pedagoških in raziskovalnih ustanovah, ti pa morajo objavljati, ker je to eden izmed glavnih pogojev za napredovanje, če ne kar za nadaljevanje delovnega razmerja.

Vsebinska težišča revije so bila in so še vedno široko zastavljena. Objavlja razprave, članke, kritike in druge prispevke iz primerjalne in obče literarne zgodovine in teorije, redkejša so epistemološke in metodološke objave, še manj jih je z drugih, obrobni področij. Razume se, da je nabor prispevkov po vsebini odvisen od splošnega razvoja stroke. Poleg običajne ureditve, kjer je vsak članek celota zase, smo v presledkih pripravljali tudi tematske sklope, ki so bili praviloma povezani s strokovnimi prireditvami društva. Prvi je bil kolokvij *Antigona '80* ob dvajsetletnici Smoletove drame. V osemdesetih in devetdesetih letih so mu sledili *Znanstveno preučevanje avantgard, Postmodernizem – poskusi pojmovne opredelitve, Poststrukturalizem – dekonstrukcija* in *Dušan Pirjevec in slovenska literarna veda*, poleg tega pa še dve ali tri diskusije o pouku literature v srednji šoli oziroma v usmerjenem izobraževanju.

Leta 2001 je izšla prva posebna številka revije, *Zbornik ob sedemdesetletnici Janka Kosa*. Pozitivne izkušnje z njo so bile eden izmed razlogov, ki je opogumil uredništvo k nadaljnjim podobnim poskusom. Sistemska priložnost zanje se je našla pod okriljem literarnega festivala Vilenica. Društvo slovenskih pisateljev, ki ga prireja, in naše društvo sta se sporazumela, da bo v programskem okviru festivala potekal znanstveni kolokvij o izbranih temah, zanimivih tudi za nestrokovno publiko, pri njem bodo enakopravno sodelovali tuji in slovenski komparativisti, naše društvo pa bo poskrbeło za objavo tekstov v *Primerjalni književnosti*. Takih posebnih (ali v zadnjem času rednih) števil je bilo od leta 2004 do letos že devet.

Z novo organizacijsko obliko je tudi vsebina dosegla novo kvaliteto. *Primerjalna književnost* je sicer že prej objavljala prevedene prispevke tujih avtorjev, vendar le priložnostno, v glavnem takrat, kadar so se udeleževali naših strokovnih prireditev ali so bili na predavateljskih turnejah pri nas. V zadnjem obdobju pa se je krog sodelavcev razširil: med njimi je približno tretjina uglednih domačih strokovnjakov, tretjina mladih, uveljavljajočih se raziskovalcev in tretjina tujih znanstvenikov. Z redno potekajočimi kolokvijmi v sklopu vileniškega festivala in občasnimi prireditvami drugih organizatorjev ter z dvojezičnim objavljanjem prispevkov z njih je revija

sistematično nagovorila tudi tuje strokovno občinstvo in odločno zakorakala v mednarodni prostor.

Naj povzamem: pod vsakim novim uredništvom je revija dosegla količinske in kakovostne spremembe. Zvečala sta se obseg posamezne številke in pogostost izhajanja, razširila sta se kroga sodelavcev in bralcev. Spremembe so opazne, vendar niso prevratne, temveč bolj v skladu s postopnim napredovanjem, ki vztraja pri temeljnih potezah vsebinske zasnove, a jih razvija v skladu s potrebami in ambicijami stroke. Tej ugotovitvi pritrjuje tudi uvodni članek sedanje glavne urednice v jubilejnem tridesetem letniku, ki povzema dotedanje dosežke revije.

Opravili ste ogromno – kot vem iz lastne izkušnje, marsikdaj nevidnega – uredniškega dela. Ne le pri posameznih znanstvenih publikacijah in reviji Primerjalna književnost; od leta 1981 pa do leta 2001, ko se je iztekla, ste bili sourednik zbirke Literarni leksikon, ki v celoti šteje 46 zvezkov, od samega začetka izhajanja leta 2004 pa zbirke Studia litteraria, ki jo je v nekem smislu nadomestila in v kateri je do slej izšlo že 16 znanstvenih monografij. To delo ni le nevidno, ampak tudi zelo zamudno in občutljivo – kakšne so vaše izkušnje z njim?

Izkušnje z urejanjem so bile dokaj različne. Naj se omejim samo na obe zbirki, ki ju izdaja naš inštitut.

Literarni leksikon je zasnoval profesor Ocvirk. Priprave zanj so mu vzele dobrih deset let. Po prvotni zamisli naj bi bil to abecedno urejen leksikon, nekako po zgledu velikega nemškega dela *Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte*. Po prvih poskusih pa se je pokazalo, da zadeva ni izvedljiva, ker ni bilo niti primerno specializiranih prejšnjih del, na katera bi se lahko opirali pri pisanju gesel, niti zadosti soavtorjev, ki bi se bili pripravljene podrediti zahtevnemu enotnemu načrtu in ga izpeljati v roku. Ocvirk je tedaj pristal na to, da bo edicija sestavljena iz daljših študij in da bo izhajala sproti v samostojnih zvezkih ne glede na abecedno zaporedje; vztrajal pa je pri enotni vsebinski zasnovi, pri leksikalnem slogu in celo pri značilni grafični obliki. Tako je izšlo deset številke ali prva dva letnika edicije, ki je kljub vsebinskim in oblikovnim spremembam ohranila staro ime. Po Ocvirkovi smrti je prevzel glavno uredništvo leksikona Janko Kos. Že uveljavljene vsebinske zasnove ni spreminjal, pač pa je vpeljal uredniški kolegij, sestavljen izmed sodelavcev literarnoteoretične sekcije našega inštituta. Odslej je vsak izmed sourednikov po vnaprej sprejetem okvirnem načrtu lahko predlagal teme in avtorje za nove zvezke, vsi smo brali predložene rokopise, potem pa smo uskladili potrebne popravke in morebitne izboljšave teksta. Avtorje smo prepričevali, nismo jim vsiljevali

svojih rešitev. Najbrž pa so vendarle čutili pritisk zaželenega vsebinskega in oblikovnega koncepta. To je bil eden izmed razlogov, zakaj je izdaja polagoma izgubila prvotni zagon in končno prenehala.

Na inštitutu smo čutili to vrzel in razmišljali, s čim bi lahko nadaljevali izdajateljsko dejavnost. Največ se je s tem ukvarjal Marko Juvan, zato je zamisel o novi zbirki v glavnem njegova, pri njenem dozorevanju in izvedbi pa smo sodelovali še drugi. Zbirka *Studia litteraria* za razliko od prejšnje objavlja samostojna dela, torej je bolj vsebinsko odprta in pušča avtorjem več maneverskega prostora. Vanjo uvrščene tekste družijo le to, da sodijo v široko pojmovano delovno področje inštituta. Med njimi so bili doslej trije tematski zborniki; nastali so iz razširjenih prispevkov s posvetovanj, ki jih je priredil naš inštitut o aktualnih strokovnih zadevah (znanstvene izdaje in elektronski mediji; primerjalna književnost v 20. stoletju; avtobiografski diskurz). V zbirki torej prevladujejo monografije; ker njihovi avtorji večinoma sodijo v srednjo in mlajšo generacijo, so v dobršnem delu nastale s predelavo habilitacijskih spisov in (izjemoma) boljših doktorskih disertacij. Urednika zbirke sva Marko Juvan in jaz. Normalno je, da imava pri tem poslu marsikdaj različna mnenja, vendar nama je doslej še zmeraj uspelo, da sva jih po večkratnem branju predloženih rokopisov poenotila in jih uveljavila pri avtorjih po »mehki« pot, s prijateljskim prepričevanjem.

Moj splošni vtis o urejanju znanstvenih tekstov pa je tak, da je to za same urednike naporno in zamudno, v odnosu do tekstov in avtorjev kočljivo, v očeh bralstva in poklicnih ocenjevalcev skoraj nevidno in zdaleč premalo cenjeno, pa vendar za normalno funkcioniranje znanosti nujno opravilo; le kaj bi brez njega?

Zelo plodni ste bili tudi na področju, ki literarnim znanstvenikom praviloma ne diši – leksikografiji (tako uredniška izkušnja kot leksikografska dejavnost vas povezuje z delom vaše žene Ksenije Dolinar, dolgoletne urednice in leksikografke na Cankarjevi založbi). Za Enciklopedijo Slovenije in leksikon Slovenska književnost ste prispevali okrog 170 gesel o slovenskih literarnih zgodovinarjih, pa tudi splošnih področjih (denimo biografija, semiotika, stilistika, primerjalna književnost, literarna teorija), bili ste soavtor stvarnega leksikona Literatura. Iz časa, ko sem urejala leksikone, se še dobro spominjam, kako težko je pridobiti avtorje za to nehvaležno delo. Kaj vas je spodbudilo k temu?

Gotovo ni bil glavni med motivi užitek nad takim delom, nagibi zanj so bili prej mešani. Na prvem mestu je bila zavest, da je ta stvar nujno potrebna za samo stroko in za širši krog njenih uporabnikov. Ker so pobude

za izdajanje leksike prihajale iz nekaterih založb, nikakor nismo smeli zamuditi ugodnih priložnosti za strokovno uveljavljanje. Ne nazadnje je šlo tudi za občutek solidarnosti do kolegov, ki so prav tako zagrizli v to kislo jabolko. Naj omenim, da smo se sodelavci zbrali po zmožnostih in volji do dela ne glede na to, s katere institucije smo prišli. Odzivali smo se na realne potrebe; to nam pove že dejstvo, da je leksikon osebnih gesel *Slovenska književnost* štirinajstih let po prvi dočakal novo, razširjeno izdajo in da je mali stvarni leksikon *Literatura* izšel že petkrat, vsakič v dopolnjeni verziji.

Dotaknimo se še vaše pedagoške dejavnosti, saj ste dolga leta v presledkih predavali na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo – leta 1977/78 ste imeli proseminar iz Pozitivizma v literarni vedi, od 1978/79 do 83/84 ste poučevali Tehniko literarne vede (leta 78/79, v letu po Pirjevčevi smrti, pa še Pregled slovenske literature vede in Fenomenologijo literature), potem je sledil nekajletni premor do 1988/89, ko ste skupaj z Majdo Stanovnik dve leti predavali Literarni prevod, sredi devetdesetih (1995/96 do 97/98) pa ste imeli še predavanja iz Uvoda v hermenevtiko. Je bilo vaši pedagoški žilici (nedolgo tega ste bili tudi mentor pri doktorski disertaciji) s tem zadoščeno?

Vašemu seznamu naj dodam, da sem zadnja leta sodeloval pri skupnem podiplomskem programu za študente literarnih ved z več oddelkov, kjer je predmet Metodologija pripravljala skupina kakih 10-12 predavateljev. Sicer sem bil ves ta čas zunanji sodelavec našega oddelka in sem prevzemal tiste učne obveznosti in v tolikšni meri, kolikor je to ustrezalo potrebam oddelka in mojim zmožnostim. Prej je bilo tega več, v zadnjih desetih ali petnajstih letih pa oddelek ni več potreboval toliko pomoči od zunaj, ker se je okrepil z novimi, mlajšimi rednimi sodelavci.

Domnevam, da to vprašanje meri še kam drugam. Če primerjam delo na inštitutu in na univerzi, imata vsako zase nekaj očitnih prednosti, pa tudi pomanjkljivosti. Inštitutski režim omogoča in zahteva, da se človek popolnoma posveti raziskovalnemu delu; seveda je njegova integralna sestavina tudi objavljanje, toda to poteka v rokih, določenih s potekom samega raziskovanja, in je namenjeno predvsem znanstveni in strokovni javnosti. Nasprotno je univerzitetni režim ukrojen tako, da predvsem zadošča pedagoškim potrebam; razume se, da so poleg izvedbe predavanj in vaj vključene tudi priprave zanje; vse to se ravna po urniku, ki ga določa potek študijskega leta; za individualne raziskave in objave pa so na voljo večino le počitnice. Iz primerjave sledi, da lahko obema režimoma le koristi, če privzameta nekaj potez drug od drugega. Če predstaviš kak znanstven

problem družini mladih, ne še preveč učenih, zato pa toliko okretnejših glav, in jim ga prepustiš v reševanje, boš od te skupinske izkušnje gotovo pridobil kaj drugega in kaj več kot od dolgotrajnega samotnega tuhtanja o isti stvari. Ko tičiš v pedagoškem mlinu, moraš ob določenih rokih javno pokazati rezultate, pa če so po tvojem intimnem občutku že zreli ali še ne; tako se sčasoma sam discipliniraš in delaš bolje ali vsaj hitreje kot prej.

Kar pa se tiče moje pedagoške žilice, mi pravi, da bi ji bilo po sedANJI vednosti povsem zadoščeno, če bi imela na razpolago četrtno ali petino skupnih delovnih obveznosti.

Če povzamemo: Darko Dolinar, literarni zgodovinar in teoretik, prevajalec, pisec spremnih besed, predavatelj, urednik, sodelavec leksikonov ... Je še kaj, česar se nismo dotaknili? Oziroma – in tu je zdaj prostor za domišljijo – kaj, kar bi še hoteli početi? Ali morebiti boste?

Vaša vprašanja tako vztrajno vrtajo po moji poklicni biografiji, da so me že nekajkrat spravila v zadrego, ker sem pozabil precej podrobnosti. Kar zadeva bližnjo prihodnost, bi hotel početi še marsikaj, vendar je igri domišljije postavila hudo oviro bolezen, ki me je pred slabimi tremi leti nepričakovano in za precej dolgo odtegnila delu, tako da se še zmeraj oteparam z njenimi posledicami. Lahko bom zadovoljen, če se mi bo v prihodnje ob prepolovljeni delovni zmogljivosti posrečilo v doglednem času dokončati vsaj eno strokovno knjigo; njeno vsebino bi pa zaenkrat še obdržal zase.

Za vsakim človekom, ki se poklicno ukvarja z literaturo, se nedvomno skriva strasten bralec. Zato za konec še čisto lahko, bralcu prijazno vprašanje: obstajajo knjige, h katerim se vedno znova vračate?

Berem že dobrih šestdeset let; v tem času so se bralni kriteriji in okoliščine, ki jih določajo, večkrat spremenili, zato se moje berilo najbrž ne bi dalo nanizati na kako sumarično rdečo nit, ampak je bolj kot ne skupek naključij. V otroštvu in mladosti sem prebiral kot obseden vse, kar mi je prišlo pod roke, pa sem marsikaj pozabil in marsikaj se mi z današnjega vidika ne zdi več omembe vredno. Na spominskem rešetju je ostalo le malo stvari: kaka ljudska ali Andersenova pravljica, izbrane Levstikove in Župančičeve otroške pesmi, pa seveda zgodovinsko pustolovske štorije, denimo o Robinu Hoodu. Otroško in mladinsko književnost sem bral tudi pozneje in takrat so se mi med drugim vtisnile v spomin zgodbe Svetlane Makarovič, pa Kovičeve in Grafenauerjeve pesmi. Kot pubertetni sem brez kakršnekoli zunanje prisile začel prebirati že dokaj zahtev-

ne stvari, recimo *Iliado*, Bédierovo priredbo romana o Tristanu in Izoldi, nekaj Shakespearovih dram, Hoffmannove pripovedke, izbor Puškinovih pesmi, pesnitev in povesti, Tolstojevo *Vojno in mir*, Galsworthyjevo *Sago o Forsythih*, Venezisovo *Eolsko zemljo*, Tomasijevega *Leoparda*. Odkar sem se odločil za primerjalno književnost, so se svobodni izbiri berila pridružili oziri na potrebe študija in raziskovanja ter na prevajalske načrte. V zvezi s prvimi sem predelal zlasti celoten opus Thomasa Manna, ki so se mu pridružili s posameznimi deli še Fontane, Musil in Broch, v zvezi z drugimi pa izbor nemške književnosti med vojnoma in po drugi svetovni vojni nekako do sedemdesetih let dvajsetega stoletja. Poseben odnos sem imel do ženinega prevajalskega dela: iz njenega računalnika je prišlo več prevodov kot iz mojega, med njimi dva vrhunska romana, *Ada ali strast* Vladimirja Nabokova in *Mavrov poslednji vzdihi* Salmana Rushdieja, ki sta se poleg Mannovega *Doktorja Fausta*, Kafkove kratke proze in romanov Günterja Grassa uvrstila med tiste, po katerih kdaj pa kdaj še rad posežem.

Vidim, da moram nehati s tem naštevanjem, saj bi me zapeljalo predač, pa še nisem omenil sploh ničesar iz svetovne lirike in dramatike ter iz novejšje slovenske literature. Naj rajši sklenem z izkušnjo, ki jo delim z mnogimi poklicnimi bralci, vendar je njen pomen dvoumen: kadar ne bereš literature predvsem iz veselja, temveč tudi iz drugačnih, čisto spoznavnih ali pragmatičnih potreb, se ti rado zgodi, da reagiraš zgolj racionalno, ne najdeš prvotnega čustvenega odziva na pravkar prebrano, in da zato estetski doživljaj izostane. Pa še to: ob študiju in raziskovanju bereš v glavnem znanstvena in strokovna dela, pri čemer ti za umetniško literaturo zmanjka časa. To je ob današnji hiperprodukciji takšnih del sicer razumljivo, vendar na daljši rok neodpušljivo; saj smo literarna veda in tisti, ki se z njo ukvarjamo, tu v prvi vrsti zaradi literature, kajne?

Spraševala je Seta Knop